

——*—*—*

——*—*—*—*—*—*—*—*

Om Maal og Bøgt,
som bruges
ved Sølv=Været.

——*—*—*—*—*

Efter den Kongel. confirmerede Instruction af 22 Febr. 1724 for Stigere, Schacht- og Understigere ic., skal een Berg-Lachter holde 3 Siællandskke Allen 5 Tommer, hvilket Maal synes at være indbragt med Sachsiske Bergfolk, da det Freibergiske Lachter Maal næsten er det samme, som er 6 Fod 3 Tommer 10³/₄ Linie efter Rhinlandsk Maal. Denne Kongsbergiske Lachter er inddeelt i 80 Tommer, eller 96 Fingere, og i fire Deele eller fierdendeel Lachter, i hver 24 Fingere. Efter dette Maal skeer alt Arbejdet ved Gruberne, kaldes ellers Fortingnings Lachter.

En anden Lachter af 3 $\frac{1}{2}$ Siællandsk Allen, som efter Bergordinancen af 1683, skal bruges til at annamme Søtte=Veeden, men nu efter en senere Anstalt skal ikkun være 3 $\frac{1}{4}$ Allen.

En Gæpel eller Gæipel Tonde er aflang, viidere oven end neden, Viiden oven 24 og 18 Tommer, neden 18 og 14 Tommer, Høyden 27 Tommer.

En Rybel, saaledes indrettet at fire kan udgiøre en Gæipel Tonde.

En Kulle Tonde, 1 $\frac{1}{2}$ Al. høy og breed i firekandt, fiire saadanne Tonder udgiøre en Læst eller 12 Tonder Kull.

Almindelig er en Hiulbaar saaledes indrettet, at tvende fylder een Gæipel Tonde.

Erhmaalet, hvormed Scheid-Erzen maales, er en Tonde saa stor som tvende Kybler, eller en halv Gaipel Tonde. En saadan halv Tonde Scheid-Erz veyer gemeenlig 100 pd., som efter det Kongelige Reglement af 26 Januarii 1729 skal indeholde 1 Mark fint Solv. Almindelig veyes Scheid-Erzen, og nu vedtaget at 2 Centner udgjor een Tonde.

Sligene ved Pokverkerne veyes med Centner, og ordinaire ansettes for 116 pd., som dog ey antages i Smeltthytten for mere end 100 pd., da de 16 pd. formedelst Fugtigheden afgaaer, og kaldes i Hytten Vandvægten.

Den danske Vægt bruges over alt ved Solv-Berket men Talg eller Tælle til Gruberne veyes med Colnisk Vægt.

Ligesaa veyes baade Riig- og Mittel-Erker, som og det gediegene Solv ved Colnisk Vægt, som og ved Brandsolvbet og paa Mynten.

Riig- og Mittel-Erker angives ved pd., det gediegene derimod ved Mark.

Ved Brand-Solvets og de myntede Penges Prøvning bruges Grænvægten, nemlig 18 Græn paa et Lod, baade fordi det accuratere angiver Gehalten, og tillige er mere overeensstemmende med Guldvægten, inddeelt i Karrath.

Ved Valvationen bruges som almindelig Richtpfenning-Vægten.

Hvorledes Ertzerne ved Gruberne bliver forterede.

- I. Haand-Stene er af Anseende smukke Stuffer, almindelig med klart gediegen Solv, udi en ædel Bergart, som af Stigeren ved Gruben findes for sig selv, og siden bliver forvaret i Solvlisten i Smeltthytten, i fald Fremmede eller Egne skulde vilde tilhandle sig dem, tilforn bleve de vurderede som andet Solv, men allerede for mange Aar siden i dette Aarhundrede er Tarten derpaa bleven ansadt for 1 rdlr. 12 skil. pr. Lod, efter saa meget fint Solv

Solv de maatte indeholde, som Guardeinen bestemmer. Paa samme Maade taxeres alle andre Solv-Erker og Stuffer, som bliver soldte.

2. Gediegen Solv, som maatte forefalde i Gruben, som og hvad Stigeren skiller siden fra den vedhængende Steen, og ved Hammeren lader sig udbanke. Men da det ikke er gjorlig paa den Maade at skee, gaaer under gediegen Solv, hvad som pr. Mark indeholder 10 à 11 Lod, eller i 100 Mark 64 til 70 Mk. og derover.
3. Riig Erk pr. Centner 40 til 60 Mk., men nu ikke bliver mere udholdet for sig selv, men gaaer under
4. Mittel-Erk fra 15 til 30 og derover.

Disse fire Slags bliver hver Dag under Laas og Lukke henlagt i en Kiste, hvortil baade Stiger og Understiger har deres Nogle, og hver Fredag bliver nedbragt til Hytten.

5. God Scheid-Erk fra 3 til 10 Mark.
6. Ordinaire Scheid-Erk ikke under 1 Mark, som dog ofte skeer, at den ikkun holder 9. 10 à 12 Lod.
7. Disse og tillige hvad gehaltig Malm forefalder, forvares i en Kiste med Laas for, og hver Maaned nedføres til Smeltthytten, og leveres ved Centner Bægt.
8. Bass-Erk, som falder af det, som af Gruben udfordres, hvis Gehalt ikke kan bestemmes, blev tilforn med Scheid-Erken fort til Hytten, men nu til Pulverkerne.
9. Fels er egentlig Affaldet fra Scheid-Erken, bliver lagt for sig selv, for noyere at examineres, og udtages deraf hvad er nyttig.
10. Malm, som i en Grube sidder nær ved de Stæder, hvor Erken brydes, og omendskiont man ved Synet ikke skielner noget Solv eller Solv-Erk, saa dog findes i dens Sletter ofte det, som er Smeltværdig, egentlig af de ædle Baand og Fallerter i Nærheden af Erkgangen. Denne Malm bringes til de ved Gruberne

værende Malmhouger, for derfra om Vinteren at føres til Pukverkerne, for at pukkes og drages til Schlich, hvorom videre idet Stykke om Pukverkerne.

Men ofte i denne Malm endog i Berghalderne sfiuler sig baa-
de gediegen og riige Erter, hvorfore Pukstigeren næsten hver
Fredag leverer i Hytten hvad Gediegen som der falder, i sær
naar der pukkes Vasterk. Da man i de ældre Tider omgikkes
efterladen med Skeidningen ved Gruberne, ere Berghalderne i
de seener Tider giennemføjte og skeidede, hvortil Guldsmeden
Borring til deels var Marsag, da ham blev overladt Aftershou-
gerne ved Pukverkerne og et par Grubers Berghalder, som han
ved sine Quilmachiner gjorde sig til Nytte.

Om hvilke Ertzer der ellers falder ved dette Solv-Berk.

Egentlige Solv-Ertzer gives ikke mange ellers i nogen Mængde.
Da det meste er fast gediegen Solv, hvorledes dette fremstiller sig,
tillige med Gang og Fallerterne, i Selskab med andre Metaller og
Mineralier, med Solv-Ertzer, og mineraliseret Solv, er som
følgende:

1. Det Gediegene, som ofte findes i meget vægtige Stykker fra 100
til 500 à 600 Mark, og endnu vægtigere, om de Hele og i de-
res Sammenhæng kunde været udbragte af de smale og tynde
Ganger, falder derhos i store uformelige Klumper.
2. I temmelig tykke Stænger, i Teener, Spirer, greenede i Bla-
de, og nogle Gange saaledes, at de lettelig med Stempel kun-
de præges.
3. Ofte som ombreden, eller omdreyet. Undertiden som ombøyet fast
i en Circul.
4. Af Anseende som Mose, Lichen, Hymnum.
5. Haar-Solv.

6. Børste-Solv, hvor Solvet fremviser sig udaf Stenen som Børste-Haar.
7. Som Busker.
8. Spaterne ere ikke sielden giennemvoret med Solvtraader, uden at sprænges eller briste, og som sine Knappenaals Hoveder kiendes uden paa.
9. Angefloget, som meget tynde Blade paa Stenen.
10. En stor Deel som cristalliseret, eller i visse Former, endeel cubisk, Kugelrunde, kantede med en firekantet Pyramide oven paa, nogle som en Stamme, hvoraf gaaer adskillige Greene, næsten som et Grane-Træ. Men alt dette beviser dog ikke, at Solvet affecterer nogen særdeles vis Form eller Figur, og er det ikkun improprie, at det faaer Navn af Cristallisation. Det er kiendelig, at meget Solv har maattet paatage sig den omgivne Steens impressiøn, og trolig, at begge paa eengang er indbragt, som et Fluidum i de aabne Klyfter.
11. Ofte er dette Solv saa blank og skinnende, som det var hviid kogt, og siden poleret, siddende i temmelig klare Glas-Spater, undertiden i Violette, i de alkaliske Spater, paa Quarz-Druser og Crystaller, saa man troer at de neppe eftergiver de Peruvianiske Stuffer eller Erzher, som saa høyt ansees.
12. Undertiden gandske gul anløben, og blanke.
13. Solvet ligger ofte uden nogen Steen eller Gangart, gandske løs og eene for sig selv, eller heftet ved nogen Steen i Drushuller. Ligesom og Bladsolv næsten løs uden paa Stenens Sletter.
14. Ofte forekommer endeel, hvor man kiendelig seer at Stenen er formudret eller opløst, ligesom Støv eller Mudder.
15. I Dam-Jorden oven over den faste Gang naar den blottes, findes adskillige Gange saadant Solv i Tagger, Greene og Busker, da Solvet synes ligesom tillige at have været angreben.

16. Det gediegene Sölv antreffes ligeledes i guule Rober Erker, paa Lazur, baade i den grovtærnede og finkornede Blyeglants, som ofte er dermed giennemvoret. I al Slags Kieser, Marcasten, Mispichel, Fligenstein.
17. I Berg-Letten, adskillige Gange i en flydende Guhr af forskicellig Gehalt, som siden, naar den een Tiid har været henlagt i Luften, er bleven hærdet.
18. Alt opregne alle de Gangarter, hvorudi det gediegne Sölv enten indeholdes, eller hvormed det omgives, vilde blive for vidtløftig, allene nok at angive de fornemste; Quarker, og quaragtig Steen; deels paa Quarkdruser, ja og paa virkelig temmelig klare Crystaller: paa og udi en gandske finkornig, lysere og mørkere graaagtig Steen saa tæt, at Delene næsten ikke kan kendes, som en Petro Silex, undertiden Skiferagtig. Ved rige Anbrucher bliver dette Slags gandske sort, giennemfadt af blaa Glas-Spathdrummer. Undertiden er denne sorte Steenart Glasagtig, som gandske sort Jernslag, andre Tider løs og finkornig, seer ofte ud som Sood, smuker Pappir og Hænderne naar man rører derved. Om nogle af disse skal henføres til hvad man ellers kalder Ruff, eller nogle til den sorte Blænde, staaer derhen, af nogle kaldes den Branderg; i glimmer og glimmeragtig Baand, i Talcum, i Amiant, som i Samuels Grube, hvor ofte denne Steenart fremkommer, og Bergmanden kalder Træ-Gangen. I alle slags Blænder, brune, sorte, guule, graa og røde, mærkelig at Sølvet i disse Blænder seer ud, som det deraf var udflækket, eller derudi incorporeret, og i en langt større Forening end i de andre Gangarter, i grønne og guule og sorte Skorler. I alle slags Spathen, Glas- og Fluss-Spathen, blaa og grønne, i Tung-Spathen, i Stink- eller Svine-Steen. Men af alle hyppigst, og for det meste i Kalk-Spathen, som er egentlig den rette og fornemste Gangart ved dette Verk. Ofte synes Sølvet at være opløst, og ligesom har tingeret Gangarterne. Baade i Gangarterne og Faltbaandene forekommer Mængde Granater af Ste og 12 Sidige, fornemmelig af de sidste Slags, man paa-
staaer

staaer at de ere fundne giennemfadt af fine Sølvs-
traader. At man nogle Gange har antruffet gediegen Sølvs
indsluttet i klare Quarks-Crystaller, er man mere vis paa.

Virkelige Sølvs-Erzer eller mineraliseret Sølvs, fore-
kommer ikke i nogen Mængde, dog have

1. Glas-Erzer, som ofte foresfalder, men ved dette Verk regnes
iblant det Gediegene, formædelst deres store Gehalt. Fornem-
melig af det smidige og det bløde Slags, der lader sig skære fast
som Bøx og ere lettere end Bly, undertiden i temmelige vigtige
Stykker. Ofte det hvide Sølvs og Glaserts blandet i hinanden.
Angeslogen paa Stenen, undertiden som Stenen var dermed
oversmurt, som af de Tydske kaldes vergläsert. Foresinds og for-
vittret, grøn anloben, som det Ungerste Blachmal. Foresalder
næsten i samme Form som det andet Gediegene, som Traader,
omvirede, næsten som Haar Sølvs, i tynde Skiver imellem den
hvide tyndskifrige Spath, stratum super stratum. Undertiden
som det var Crystalliseret, eller i visse Dannelser.
2. Rothguldige, Rubinrøde, mørkere og lysere, ofte af Anseende
som Glaserts, eller mørke graa, forend derudi rispes. Sielden
uden i smaa Deele iblant anden Erz, fornemmelig ved de Arse-
nicalste. Oftere angeslogen af en mørk brun Farve.
3. Af virkelige Cobolter findes ikke mange, eller i nogen Quantitet,
det meste af den sorte kuglede. Men meget ofte Cobold Beslag,
i sær oppe i Dagen eller naar Gruber og Skurfer først aabnes.
Ligesaa Cobolt-Blütthe, med Straaler fra centro til peripherien,
i sær fandtes 1729 ved de ny fundne Gruber paa Windnoven saa
store og derbe Cobolt-Blütthe, at de stod over Stenen som store
Jordbær. Om i disse og andre saadanne indeholdes noget opløst
og mineraliseret Sølvs, tør man ikke forsikre, men ofte giennem-
voret af det gediegene.

4. Her foresalder undertiden een sort siin Steenart, som udgives for Schwarzgyldig, man troer ikke den tilkommer det Navn, da
5. Weisgyldig meget sielden foresalder, hvoraf den første skal allene være en forvittering, eller af Luftten opløst.
6. Lysere Weisgyldig eller Weiserz ligesaa. Undertiden er antruffet en gandske hvit Erz, som dog for det meste var Zern, som af Magneten raa attraheres, med giennemvoret Solv udi, altsaa uvis om den kunde faa Navn af Weisgyldig.
7. Saa har man og antruffet Antimonialsk Erz af stor Gehalt, sorte blaa, siin gnistrig, og ikke straalig, synes tillige at være Arsenicalisk, af 20 à 26 Lods Gehalt, men meget rar.
8. Gånsekøthig, af Anseende som en grøn Guhr, der er bleven hærdet, men ligeledes blandet med gediegen Solv.
9. Af den rare Hornerz er og antruffet, men meget sielden.
10. Alt der foruden det gediegene Solv, jo i de her faldende Svovl-Kieser, Mispichel og i den gediegene Arsenik, eller Scherben-Cobolt indeholdes opløst Solv, er formodentlig. I sær foresalder der en Leverfarvet Kies, Slagtæt, som skal holde 5 à 6 Lod Solv.
11. Foruden Blyglanzer, som ere giennemvorede med reent Solv, er det let befattelig, at de øvrige maa være af en mere end sædvanlig Gehalt.
12. Endelig er Siid efter anden foresunden Guldhaltig, eller gyldisk Solv, ved adskillige Gruber, men ikke i saadan Quantitet, at deraf kan skee nogen særdeles Smeltning. Hvorom videre i Afhandlingen om de Norske Guldanviisninger.

Mængde af de Kongsbergiske Solverker, Stuffer og Haandstene, ere af Fremmede og Indfødde udbragte til andre Stæder, som
be.

begierlig søges, hvis lige maaskee ikke findes, i det mindste i saadan Mængde, ved noget andet Bergverk i Europa.

De fleeste Mineral-Cabinetter, baade inden og uden Landet, er dermed prydede. Dog forefalder de ret smukke, og af Anseende ey altid, men fornemmelig, naar Gangerne aabner sig, og riige Anbrucher forefalder, til deels ved visse Gruber. Dste er for Kongernes Reigning udsøgte saadanne vigtige Stuffer.

Efter vores nu regierende allernaadigste Konges Tilbagekomst fra sin Udenlands Rejse i Aaret 1769 og ligesaa 1770., blev efter Kongel. Ordre udtaget en heel Deel meget herlige Stuffer, som og fra andre Bergverker her i Landet. Man vil allene anføre de som fra Solv-Berket 1769 bleve nedsendte, efter den Beskrivelse, som derover den Tid blev forfattet.

B e s k r i v e l s e

Over de til Hans Kongelige Majestæt fra Solv-Berket
allerunderdanigst fremsendte

H a a n d = S t e e n e.

No. I.

En prægtig Stufte, af tilfamsføyede Massiv gediegen Solv-Stængler eller Greene, forestillende, naar Stuffen sættes op og ned paa den bredeste Ende, et stort latinsk C., som Begyndelses Bogstaven til Vores Allernaadigste Konges Kong Christian den Syvendes Navn, og ligesom dækket med en Krone. Denne fundet liggende løs i et Drushull, udi Gottes Hülf in der Noth Grube.

Nu 2

No.

No. II.

Et, en Træ-Stubbe og Rod lignende gedieget Sølvs Stykke, fundet løst liggende i et Drushull, en langt fra det store Sølvs-Stykke i Gottes Hülfs in der Noth Grube.

No. III.

En prægtig Stufte af hvidtærnig Spath, giennemvoren af Massiv gediegent-blankt Sølvs, Sølvaarer og Haarsølv, og ziret med blaa Saphir Flusspath, Blende, anløben Kies og Marcasit. Fra Gottes Hülfs in der Noth Grube.

No. IV.

En prægtig Stufte, hvorudi en overmaade Massiv Sølvs Klump er opvoren, som er ziret øverst med smaat gediegent Sølvs, dannet næsten som løs Berk, og Stuffen for Resten giennemvoren med en Hoben gediegent Sølvs, samt lidet Blende; Saa sees og paa samme en liden Berg-Christal med klart hvidt Sølvs udi. Stuffen er funden i Nærheden af det store Sølvs-Stykke fra Gottes Hülfs in der Noth Grube.

No. V.

En Stufte af hvid Spath, hvoraf er udvoren anløbne Sølvs-Greene eller Stængler, som have viklet sig i hverandre, og paa Spathen sees rød, violet og blaa omløben Kies. Funden omkring det store Sølvs Stykke i Gottes Hülfs in der Noth Grube.

No. VI.

En prægtig Stufte Massiv gediegent Sølvs, med gediegen Sølvs-Stængler eller Traader. Funden liggende løs i et Drushull udi Gottes Hülfs in der Noth Grube.

No. VII.

En overmaade finuk Stufte; Paa den ene Side bestaaende af en hvid Spath, prydet og overlæd med gediegen i hverandre viklede Solvgreene og Haarsolv, samt med Marcasit Ries besadt. Paa den anden Side: Fremvisende en Spat-Druse og Druse Udhuling med Haarsolv og Glasertz udi.

Drusen er ziret med en, neden fra opstigende, og paa samme hvilende tyk Solvgreen, samt hist og her siddende gediegent Solv, Marcasit og Blyeglands, fra Gottes Hulf in der Noth Grube.

No. VIII.

En deylig fortgraae Spath-Stufte, i hvilken sees oven til Speilspath, Spathcristaller, lidet Blyeglands og reent gediegent Solv, dannet som Lovverk, hvoraf en Green holder i Beyret, et Stykke med Solv giennemvoret Spath. Fra Gottes Hulf in der Noth Grube.

No. IX.

En prægtig Stufte, af hvid og graahvid tærnig Spath, besadt med finaa Marcasiter, gediegent Solv og Glasertz, samt angefløgen gul Ries, visende Glasertz, indfattet og omgivet med gediegent hvid Solv, hvilket er ligesom dækket med sammenvundne Solvgreene eller Arer fra Ilsegrube.

No. X.

En prægtig Gang-Stufte med Baand paa begge Sider af Spathgangen, og selve Gangen fuld af udvoren massiv gediegent dentritisk Solv. Fundet omkring det store Solv Stykke i Gottes Hulf in der Noth Grube.

En prægtig Haand-Steen af klare, hvide og anløbne gedie-
ne Solvgreene, Aarer, Traaer, dannede ligesom Lov-Berk, og for
en Deel udborne, ligesom af en Rad af et ved Stussen hængende
og med Sølv gandske giennemvoren Spath Stykke. Fundet lig-
gende umiddelbar løst oven paa det store Sølv Stykke i Gottes Hulf
in der Noth Grube.

Disse Haand-Stene B. 150 Mk.

taxeret til fint Sølv 60 Mk. 6 Lod, beregnet til 1 rdlr. 12 skil.
p. Lod; passeret til Indtægt og Udgift i Cassa Regnskabet for 1769,
for 1086 rdlr. 72 skil.

